

Een wet is niet om het even wat

Nagenoeg alle binnenlandse politieke problemen die de laatste tijd de kop opsteken, hebben van dichtbij te maken met de wet. In allerhande parlementaire commissies komt meer en meer aan het licht dat rechters en politiediensten de naleving van de wet niet meer kunnen afdwingen. Ze zijn onbekwaam, ze hebben geen middelen of ze vechten onder elkaar, met de alombekende resultaten. Daarnaast heb je de volksvertegenwoordigers die in feite de wetgevers zouden moeten zijn, maar op alsmatig duidelijker manier blijken geven van hun kruiperige onmacht. Ze hebben reeds lang geleden hun werk uitbesteed aan een door hen gevormde elite. Bovendien is er de Europese wetgever, die als gevolg van de sluiting van Renault wordt verweten onmachtig te zijn op het sociale vlak.

Gelukkelijk is het nog steeds niet zo dat de Belgen hun geloof in de wet als dusdanig hebben verloren. Voorlopig zijn het enkel de mensen achter de wet die worden geviseerd, niet de wet zelf. Deze mensen zouden er goed aan doen zich even te bezinnen over het gevaar van de huidige situatie. Zij dreigen door hun optreden ook de wet zelf als instituut te discreditieren. En dat zou een ramp zijn. Het belang van de wet als instituut kan moeilijk worden overschat. Immanuel Kant zag in de wet en in de heerschappij van de wet, in tegenstelling tot de heerschappij van de mens, een manier om te vermijden dat de mensen elkaar als een middel zouden aanschouwen. Een mens in de visie van Kant is een waarde

op zich en mag niet aan een ander worden onderworpen. Maar kan de wet dan niet de uitdrukking zijn van en worden gebruikt in de overheersing van de ene mens over de andere? Is met andere woorden de heerschappij van de wet niet een camouflage van de heerschappij van de mens? Het antwoord hierop is neen, althans wanneer ik mij beperk tot de analyse van de wet in de democratische rechtsstaat.

In een democratie moet een wet per definitie blind zijn voor particuliere belangen, net zoals ze blind is voor persoonlijke afkeuren. Ze is met andere woorden neutraal ten opzichte van personen. Er kan geen wet worden gemaakt voor of tegen een bepaalde persoon of groep. De wet is gelijk voor iedereen, of ze nu straft of beschermt. Het Arbitragehof heeft onlangs nog bevestigd dat elke wet een algemene wet is die geen verschil mag maken in de behandeling van individuen.

Met deze definitie vermijdt men dat de wetgever (wie dat dan ook is) kan eisen dat in elk geval zijn wil of die van een ander tot wet moet worden gemaakt, waardoor toch opnieuw de mens en niet de wet zou heersen over de mens (M. De Vlieghe). Het anonieme karakter van de wet voorkomt wat men 'democratische onderdrukking' of 'democratische dictatuur' noemt. Democratische onderdrukking ontstaat wanneer de meerder-

heid van het volk kan verklaren dat in alle gevallen haar wil wet moet zijn (absolute volksovereïnt) en een bepaalde minderheidsgroep of zelfs een bepaalde persoon via een wet kan discrimineren, onderdrukken of zelfs doden. In een ware democratie is dit onmogelijk omdat daar niet om het even wat een wet kan zijn.

Zijn er geen beperkingen op wat een wet kan zijn, dan kan de wil van de meerderheid, uitgedrukt in de vorm van een wet, in tegenspraak zijn met de fundamentele beginselen van recht en rechtvaardigheid. De wil van het

meerderheidsstelsel heeft inderdaad ergens een autoritair aspect, omdat het betekent dat de meerderheid zijn wil kan doordrukken, en dat de minderheid de beslissingen van de meerderheid moet naleven, ook al is de minderheid het oneens met de meerderheid (anders was het natuurlijk geen minderheid); maar het betekent ook dat de meerderheid niet zomaar alles kan opdringen aan de minderheid en rekening moet houden met de rechten, de meningen en de gevoeligheden van de minderheid. Er moet dus een wederzijds respect zijn.

Tolerantie of verdraagzaamheid - dat wil zeggen het aanvaarden van het bestaan van andere meningen, er mogelijkerwijze rekening mee houden, en het aanvaarden van de mogelijkheid dat de andere meningen in de meerderheid zijn - is fundamenteel voor een goede werking van het democratische meerderheidsstelsel: een meerderheid die systematisch de gevoeligheden van de minder-

heid(heden) negeert en denkt zich alles te kunnen permitteren, en een minderheid die de beslissingen van de meerderheid systematisch naast zich neerlegt, betekenen het einde van de democratie.

Een minderheid in een democratie is dus niet volledig machteloos. Ze hoeft niet alles te aanvaarden, ze hoeft niet alles over haar kant te laten gaan. Met de

definitie van de wet in de hand kan ze eisen dat de meerderheid afziet van beslissingen die de minderheid onnodige of onredelijke schade toebrengen, en kan ze, in het extreme geval, eisen te blijven bestaan. De wet is inderdaad de uitdrukking van de wil van het volk, op voorwaarde echter dat die wil niet om het even wat is.

De democratische rechtsstaat is een totale breuk met de idee dat de mensheid is verdeeld in twee groepen: een groep die 'geroepen' is om te heersen en te bevelen, en een andere groep die verplicht is te gehoorzamen; een groep die 'van nature' de macht heeft over de andere, en de andere die geen macht heeft. In een democratie is er niemand die heerst, ook niet de meerderheid. De heerser is de wet en iedereen is aan de wet onderworpen en gehoorzaamheid verschuldigd. Akkoord, die wet moet van ergens komen, namelijk van mensen, en in een democratie wordt de wet goedgekeurd door de meerderheid van het volk (of haar vertegenwoordiging). Maar dankzij de juiste definitie van de wet vermijden we dat die meerderheid via de wet kan heersen zoals ze wil, en vermijden we de heerschappij van de mens over de mens.

De wet is dus niet zomaar om het even wat. Gezien het grote belang van de wet in een democratische samenleving, is het best dat de mensen van de wet (politici, rechters en politie) hun werk met de nodige verantwoordelijkheidszin uitvoeren. Zo niet dreigen zij de wet en daardoor ook de democratie mee te sleuren in hun ondergang.

F. Spagnoli, licentiaat wijsbegeerte:

'Het anonieme karakter van de wet voorkomt wat men 'democratische onderdrukking' of 'democratische dictatuur' noemt'

volk is niet altijd wet, ook niet in een democratie, en mag in sommige gevallen worden gefrustreerd. ("Gij zult de meerderheid niet volgen in het kwaad", Exodus 23:2). De volksovereïnt is dus niet absoluut.

De meerderheid en de wetgever kunnen hun heerschappij niet op een onbeperkte wijze uitoefenen. De tirannie van de meerderheid over de minderheid is onmogelijk.